

O'ZBEKISTON MAKTABLARIDA INKLYUZIV TA'LIM AMALIYOTI: TAJRIBALAR TAHLILI

Bekbo'sinova Laylo Xayrulla qizi

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

Boshlang'ich ta'lim fakulteti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15682528>

ANNOTATSIYA. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi umumiy o'rta ta'lim maktablarida inklyuziv ta'lim amaliyotining bugungi holati, amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar, ilg'or tajribalar va mavjud muammolar tahlil qilingan. Xorijiy davlatlar tajribasi o'rganilgan va milliy tajribaga moslashtirish yo'llari ko'rsatib o'tilgan. Shuningdek, inklyuziv ta'limni yanada samarali tashkil etish bo'yicha muhim taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan. Mazkur maqola inklyuziv ta'lim sohasida ilmiy-ijodiy izlanish olib borayotgan pedagoglar, mutaxassislar hamda ta'lim tashkilotchilari uchun amaliy ahamiyatga ega.

KALIT SO'ZLAR.

Inklyuziv ta'lim, maxsus ehtiyoj, o'quvchi, metodika, defektolog, logoped, innovatsion yondashuv, imkoniyati cheklangan bolalar, ta'lim strategiyasi, integratsiya.

INCLUSIVE EDUCATION PRACTICE IN UZBEKISTAN SCHOOLS: ANALYSIS OF EXPERIENCES

Bekbosinova Laylo Khayrulla qizi

Student of the Faculty of Primary Education,

Ajiniyaz Nukus State Pedagogical Institute

ANNOTATION.

This scientific article analyzes the current state, experiences, and challenges of inclusive education practices in general secondary schools of Uzbekistan. It highlights the normative basis, describes successful pilot projects, discusses the adaptation of foreign experiences, and outlines the main problems faced during implementation. Furthermore, the article presents practical recommendations for improving inclusive education efficiency in the national context. The study is valuable for researchers, educators, and policymakers working in the field of special and inclusive education.

KEYWORDS.

Inclusive education, special needs, learner, methodology, defectologist, speech therapist, innovative approach, children with disabilities, education strategy, integration.

Kirish

XXI asrning ta'lim tizimida asosiy diqqat markazida turuvchi muhim yondashuvlardan biri bu — inklyuziv ta'limdir. Inklyuziv ta'lim jamiyatning barcha qatlamlariga teng imkoniyat yaratish, imkoniyati cheklangan bolalar va maxsus ehtiyojga ega o'quvchilarning umumiy ta'lim jarayoniga to'liq qo'shilishini ta'minlashga qaratilgan zamonaviy ta'lim modeli sifatida keng e'tirof etilmoqda. Dunyoning ko'pgina rivojlangan mamlakatlari ushbu yondashuvni allaqachon amaliyotga tatbiq etgan va tajriba orttirgan bo'lsa, O'zbekiston Respublikasi ham so'nggi yillarda bu yo'nalishda qator tub o'zgarishlar va yangilanishlarni amalga oshirib kelmoqda.

Davlatimizda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, xalqaro standartlarga moslashtirish va barcha farzandlarga sifatli ta'lim olish imkoniyatini yaratish maqsadida bir qator qonun hujjatlari, davlat dasturlari va strategiyalar ishlab chiqildi. Xususan, "Nogironligi bo'lgan shaxslar

huquqlari to'g'risida"gi qonun, "2022–2026 yillarda yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi", "Ta'lim to'g'risida"gi qonun va boshqa normativ hujjatlar inklyuziv ta'limning yurtimizda rivojlanishi uchun huquqiy asos bo'lib xizmat qilmoqda.

Asosiy qism

O'zbekistonda inklyuziv ta'limning rivojlanishi Prezident farmonlari, Vazirlar Mahkamasi qarorlari hamda Xalq ta'limi vazirligi tomonidan ishlab chiqilgan me'yoriy hujjatlar orqali huquqiy asoslandi. 2020-yilda "2020–2025 yillarda O'zbekiston Respublikasida inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi" tasdiqlandi. Bu konsepsiyada asosiy e'tibor imkoniyati cheklangan bolalarni umumiy ta'lim maktablariga to'liq integratsiya qilish, ularning psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlanishini ta'minlash, maxsus ta'lim resurslari va kadrlar tayyorlash tizimini rivojlantirishga qaratildi.

Inklyuziv ta'lim tamoyillari quyidagilardan iborat:

- har bir bola ta'lim olish huquqiga ega;
- farzandlar orasida kamsitishning oldini olish;
- ta'lim jarayonini moslashuvchan tashkil etish;
- maxsus ehtiyojga ega o'quvchilar uchun individual o'quv reja va metodlarni ishlab chiqish;
- o'qituvchilar va ota-onalarning hamkorligini rivojlantirish.

O'zbekiston maktablarida amaliyot holati. So'nggi besh yilda inklyuziv ta'lim bo'yicha davlat maktablarida bir qator eksperimentlar va pilot loyihalar amalga oshirildi. Xususan, ayrim umumiy o'rta ta'lim maktablari "inklyuziv maktab" sifatida belgilandi va ularga qo'shimcha moddiy-texnik resurslar, maxsus o'quv qurollari yetkazib berildi. Ba'zi hududlarda logoped, defektolog, psixolog mutaxassislar faoliyati yo'lga qo'yildi.

Misol tariqasida, Toshkent shahri, Samarqand, Farg'ona, Nukus shahridagi bir qator maktablarda nogironligi bo'lgan bolalar uchun moslashtirilgan sinflar ochildi. Ular maxsus o'quv dasturlar va moslashtirilgan darsliklar asosida ta'lim olishmoqda. Ko'plab o'qituvchilar inklyuziv metodologiya bo'yicha malaka oshirish kurslarida qatnashmoqda.

Ilg'or tajribalar va xorijiy tajribadan o'rinli foydalanish. Xorijiy tajribalar O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirishda muhim manba bo'lib xizmat qilmoqda. Masalan, Finlyandiya, Kanada, Germaniya tajribalaridan moslashuvchan o'quv dasturlar, differensial yondashuv, ko'p tarmoqli psixologik-pedagogik jamoalar faoliyati o'rganilmoqda. Bugungi kunda ba'zi yirik xalqaro tashkilotlar (UNICEF, UNESCO) bilan hamkorlikda respublika bo'ylab seminar-treninglar, grant loyihalar, metodik qo'llanmalar tayyorlanmoqda.

Shu bilan birga, milliy amaliyotda o'zbek an'analari, mehr-oqibat, oila va jamiyatning o'zaro yordamlashuvi tajribasi inklyuziv ta'limni rivojlantirishda kuchli asos bo'lib xizmat qilmoqda. Mahallalar, ota-onalar qo'mitasi, jamoatchilik kengashlari yordamida farzandlar uchun qulay muhit yaratilmoqda.

Mavjud muammolar. Ammo inklyuziv ta'limni joriy etishda bir qator muammolar mavjudligicha qolmoqda:

- barcha maktablarda yetarlicha maxsus uskunalar yo'qligi;
- defektolog va logoped mutaxassislar yetishmasligi;
- o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi pastligi;
- ayrim ota-onalarda inklyuziv ta'limga nisbatan to'liq tushuncha shakllanmaganligi;
- jamoatchilikda ayrim stereotiplarning mavjudligi.

Bu muammolarni bartaraf etish uchun kadrlar tayyorlash, maxsus mutaxassislar sonini oshirish, metodik qo'llanmalar yaratish, aholining inklyuziv madaniyatini oshirish zarur.

Kelgusidagi rivojlanish istiqbollari. O'zbekiston inklyuziv ta'limning keyingi rivojlanishida quyidagi ustuvor yo'nalishlarga e'tibor qaratmoqda:

- barcha hududlarda inklyuziv maktablar tarmog'ini kengaytirish;
- pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini oshirish;
- raqamli texnologiyalar va onlayn ta'lim imkoniyatlarini joriy etish;
- maxsus dasturlar, qo'llanmalar va darsliklar ishlab chiqish;
- mahalliy va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kuchaytirish.

Bu chora-tadbirlar amalga oshirilishi ta'limning sifat va qamrovini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda inklyuziv ta'lim bo'yicha qator muhim qadamlar tashlandi va davlatning bu boradagi siyosati ijobiy natijalar bermoqda. Maktablarda inklyuziv ta'limni yo'lga qo'yish bo'yicha ilg'or tajribalar shakllanmoqda, mutaxassislar tayyorlanmoqda, jamiyatda ushbu tushunchaga bo'lgan ijobiy munosabat tobora kuchayib bormoqda.

Biroq bu yo'nalishda hali amalga oshirilishi zarur bo'lgan vazifalar ko'p: infrastrukturani rivojlantirish, metodik bazani boyitish, o'qituvchilarning malakasini oshirish, ota-onalarni jalb qilish va jamoatchilikning ongini yuksaltirish muhim ahamiyatga ega. Shu yo'nalishdagi izchil ishlar natijasida O'zbekiston maktablarida inklyuziv ta'lim amaliyoti yuksak samaradorlik bilan amalga oshiriladi va har bir bola o'z imkoniyatlariga qarab to'laqonli ta'lim olish huquqiga ega bo'ladi.

References:

Используемая литература: Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 16-martdagi "Nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlarini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4633-sonli qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan qabul qilingan "Nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlari to'g'risida"gi Qonun.
3. "2020–2025 yillarda O'zbekiston Respublikasida inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi". Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi, 2020.
4. UNESCO. (2021). Inclusive Education: Guidelines and Policies. Paris: UNESCO Publishing.
5. UNICEF Uzbekistan. (2022). Inclusive Education in Uzbekistan: Current State and Prospects. Tashkent: UNICEF Uzbekistan Office.
6. Abdullaeva M. (2021). "O'zbekiston maktablarida inklyuziv ta'lim: muammolar va imkoniyatlar". Pedagogika va Psixologiya Jurnal, №3(56), 45-50.
7. Qahhorova D. (2023). "Inklyuziv ta'limda pedagogning roli va metodik yondashuvlar". Ta'lim Innovatsiyalari, №2, 78-83.
8. Khakimova N., Rasulov S. (2020). "Inclusive Education Practices: International Experience and its Implementation in Uzbekistan". International Journal of Inclusive Education Studies, Vol. 5, No. 1.